

บทความปริทัศน์หนังสือ เรื่อง สังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

สมหมาย ชินนาค

รองศาสตราจารย์ (มานุษยวิทยา), สาขาวิชาเอกภูมิภาคลุ่มน้ำโขงศึกษา
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

คงต้องยอมรับกันว่า นับแต่ว่าทศวรรษว่าด้วย “อนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง” (The Greater Mekong Sub-region Initiative – GMS) ถูกนำเสนอโดยธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank – ADB) ในช่วงต้นทศวรรษ 1990 นับแต่บัดนั้นมาจนถึงปัจจุบันก็ทำให้องค์ความรู้เกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (GMS) ได้รับความสนใจจากสถาบันการศึกษาและวงวิชาการของไทยกันอย่างแพร่หลาย ไม่ว่าจะเป็นในรูปของการจัดประชุม อภิปราย สัมมนามากมาย รวมไปถึงการเปิดหลักสูตรการเรียนการสอนด้านอาณานิคมศึกษา (Area Studies) ที่เน้นภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จนมีคำถามว่าหรือจะเป็นเพียงปรากฏการณ์ “แฟชั่นลุ่มน้ำโขงฟีเวอร์?” อันเป็นปรากฏการณ์ย่อยของธุรกิจการศึกษาไทยในปัจจุบันที่กำลังเฟื่องฟูกันแน่¹

¹ ผู้สนใจโปรดดู สมหมาย ชินนาค “ถ้อยแถลงจากบรรณาธิการ: ก้าวพ้นไปจากปรากฏการณ์ “แฟชั่นลุ่มน้ำโขงฟีเวอร์?” ใน สมหมาย ชินนาค (บรรณาธิการ), หนังสือรวมบทความและบทคัดย่อประกอบการประชุมเครือข่าย และการนำเสนอผลงานทางวิชาการระดับบัณฑิตศึกษาด้านลุ่มน้ำโขงศึกษาของประเทศไทย ครั้งที่ 1, อุบลราชธานี: ศิริธรรมออฟเซต, 2552, หน้า 3-6.

อย่างไรก็ตาม ประเด็นข้างต้นนั้นคงต้องเป็นเรื่องที่ผู้เกี่ยวข้องจักพิจารณาไปถกเถียงกันต่อไป แต่เมื่อหันมาสำรวจองค์ความรู้ในรูปของหนังสือหรือตำราเกี่ยวกับอาณานิคมที่ถูกเรียกว่า “ลุ่มน้ำโขง” ภาคภาษาไทยนั้น ก็ดูเหมือนว่าจะไม่ได้เฟื่องฟูเท่าใดนัก เหตุนี้เอง ผู้วิจารณ์ในฐานะที่สอนทางด้านอาณานิคมศึกษา มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า เป็นมหาวิทยาลัยแห่งคุณภาพ ที่เน้นวัดกรรมกรจัดการเรียนรู้ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของบัณฑิตและประชาชนบนฐานภูมิปัญญาอีสานใต้และอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง² จึงใคร่ขอหยิบยกตำราเล่มแรกๆ ของไทยที่นำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง เล่มหนึ่งคือ “สังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง” (กรุงเทพฯ: มิสเตอร์ก๊อบปี้. 2551) ของ ชีรภัท ชัยพิพัฒน์ วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มาพิจารณา³

สำหรับแนวทางในการพิจารณานั้น ผู้เขียนจะอาศัยแนวทางของ กาญจณี ละอองศรี (2553) นักวิชาการผู้ที่เคยเป็นบรรณาธิการแปลหนังสือเชิงวิชาการด้านประวัติศาสตร์จำนวนมาก ที่ได้เคยนำเสนอแนวทางการพิจารณาคุณค่าของงานเขียนทางประวัติศาสตร์ไว้ว่า ย่อมหนีไม่พ้นการพิจารณาปัจจัยสำคัญๆ ที่ก่อตัวเป็นความรู้ทางประวัติศาสตร์ นั่นคือความน่าเชื่อถือของผู้เขียน และการแสวงหาค้นคว้าข้อมูลจากหลักฐานต่างๆ ที่น่าเชื่อถือของผู้เขียน เพื่อนำมาซึ่งการจัดหาเรื่อง (story) เป็นประการแรก ประการที่สอง คือ ปัจจัยทางวรรณกรรม การเขียน การเล่าเรื่องซึ่งจะมีทั้งการลำดับเรื่องที่จัดหามา (narrative) การวางโครงเรื่อง (plot) ประการสุดท้าย คือ แนวคิดและอุดมการณ์ของผู้เขียนที่อยู่เบื้องหลังการจัดหาเรื่อง การลำดับเรื่อง และการวางโครงเรื่อง⁴

จากแนวทางการพิจารณาของกาญจณี ละอองศรี ข้างต้น การวิจารณ์ครั้งนี้ก็จะเริ่มต้นด้วยการทำความรู้จักผู้เขียนก่อน ชีรภัท ชัยพิพัฒน์ ซึ่งเป็นผู้เขียนตำราเล่มนี้ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำหลักสูตรสหวิทยาการสังคมศาสตร์ วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วิทยาเขตลำปาง จบการศึกษารัฐศาสตรบัณฑิต (ความสัมพันธระหว่างประเทศและระบบการเมืองเปรียบเทียบ) จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

²ที่มา: วิสัยทัศน์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี (http://www.ubu.ac.th/index.php?page=ubu_info)

³ในความเป็นจริงในช่วง 4-5 ปีมานี้ก็มี “หนังสือ” “นิตยสาร” และ “วารสาร” เกี่ยวกับอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงตีพิมพ์หลายเล่ม แต่ส่วนใหญ่ก็มักจะเป็นประเภทสารคดีเชิงวิชาการ หรือไม่ก็รวมบทความทางวิชาการมากกว่า เช่นผลงานของชาญวิทย์ เกษตรศิริ และอัครพงษ์ คำคุณ (บก.) แม่น้ำโขง: จากคำจู้-ล้านช้าง-ตนแลม ถึง ก๊วลอง, กรุงเทพฯ: มูลนิธิโดยต่างประเทศไทย. 2549. นิตยสารแม่น้ำโขง (นิตยสารหลากหลายเกี่ยวกับเศรษฐกิจ สังคม การค้า วัฒนธรรม เบ็ดเตล็ดและบันเทิงจากประเทศจีน) เป็นต้น

⁴กาญจณี ละอองศรี “บทวิจารณ์หนังสือ: ประวัติศาสตร์ลาว” ใน วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง. 6: 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2553. หน้า 143-147.

และศิลปศาสตรมหา-บัณฑิต (ภูมิภาคศึกษา) จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่⁵ โดยเขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “นโยบายต่างประเทศของรัฐบาลระบอบ เอง สัมรินทร์ – สุน เชน ต่อกระแสทุนข้ามชาติในกัมพูชา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 – ปัจจุบัน” (2545) หากพิจารณาจากภูมิหลังด้านการศึกษาก็สามารถนับว่าเขาเป็นนักวิชาการด้านอาณานิเวศศึกษา (area study)⁶ คนหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาการร้อยเรื่องราว (story) ก็พบว่าส่วนใหญ่เป็นข้อมูลจากหลักฐานเชิงทุติยภูมิคือเอกสารประเภทหนังสือวิชาการ บทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสารประเภทหนังสือสารคดี รายงานประจำปี แต่ไม่มีข้อมูลประเภทหลักฐานปฐมภูมิประเภทตำนาน พงศาวดาร ซึ่งเป็นงานเขียนในยุคจารีต หรือประเภทหนังสือพิมพ์ ตลอดจนข้อมูลภาคสนาม (field work) ของผู้เขียนเอง ที่จะทำให้มีข้อมูลเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มประเทศในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงทั้งในเชิงลึกและร่วมสมัยมากขึ้น ทำให้เนื้อหาที่นำเสนอมีลักษณะเป็นการเล่าเรื่องแบบ “คนนอก” มากกว่า ซึ่งผู้วิจารณ์คิดว่าก็ไม่แปลกอะไร เพราะเนื่องจากธีรภัท เป็นนักวิชาการในสาขาด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและระบบการเมืองเปรียบเทียบ ดังนั้นผลงานของเขาจึงเน้นมิติดังกล่าวเป็นหลัก โดยผลงานด้านอาณานิเวศศึกษาของธีรภัทนอกจากเล่มนี้แล้วก็ยังมี เรื่อง กัมพูชา : ภูมิรัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (อยู่ระหว่างดำเนินการ)⁷

ด้านเนื้อหานั้น ผู้เขียนแปลงไว้ในบทนำว่า ตำราเล่มนี้เขียนขึ้นเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนรายวิชาสส. 413 สังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มประเทศในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง สำหรับนักศึกษาในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (สหวิทยาการสังคมศาสตร์) โปรแกรมวิชาเอกสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาอาณานิเวศศึกษาอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง โครงการปริญญาตรี วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ตำราเล่มนี้นับเป็นตำราที่มีความหนามากที่สุด คือเฉพาะเนื้อหาที่มีความหนา 557 หน้า และหากรวมปก คำนำ คำนิยมและสารบัญด้วยก็จะมีความหนถึง 572 หน้า โดยประกอบด้วย 9 บท

⁵ที่มา: <http://www.cislampang.com/?p=616>

⁶คำว่า “area studies” นี้ เกิดขึ้นครั้งแรกในโลกตะวันตก ซึ่งในประวัติศาสตร์ของโลกตะวันตก ความรู้เรื่องต่างประเทศหรือต่างประเทศนั้น มักเรียกกันว่า “area studies” ซึ่งหมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับอาณานิเวศที่มีเอกภาพทางการเมือง-สังคม ในระดับหนึ่ง โดยมีความมุ่งหมายที่จะเข้าใจและอธิบายสถานภาพและบทบาทของหน่วยสังคมหรือการเมืองดังกล่าวในชุมชนระหว่างประเทศ ตามความหมายเช่นนี้ “area studies” จึงกินความทั้ง regional studies (ภูมิภาคศึกษา), country studies (ประเทศศึกษา) และในบางกรณีรวมถึง community studies (ชุมชนศึกษา) ด้วย

สำหรับในแวดวงวิชาการของไทยนั้น คำว่า “area studies” ได้มีการแปลออกเป็นภาษาไทยหลายคำด้วยกัน เช่น “อาณานิเวศศึกษา” “วิเทศศึกษา” “วิเทศกรณีศึกษา” อนึ่ง เฉพาะคำนี้ แปลจากภาษาอังกฤษว่า foreign area studies หรือ “การศึกษาพื้นที่” เป็นต้น

⁷ที่มา: <http://www.cislampang.com/?p=616>

บทแรก บทนำ (หน้า 1-43) เป็นการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมในเชิงสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ซึ่งครอบคลุมทั้งนิยามความหมาย ขอบเขต แนวความคิดของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

บทที่สอง ความรู้เบื้องต้นทางสังคมและวัฒนธรรม (หน้า 44-102) เป็นการนำเสนอลักษณะทางกายภาพของอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง รวมถึงลักษณะทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคมและวัฒนธรรมในเบื้องต้นว่ามีความเป็นมา และมีความสำคัญอย่างไร

บทที่สาม สังคมและวัฒนธรรมของสาธารณรัฐประชาชนจีน (หน้า 102-167) เป็นการนำเสนอลักษณะทางกายภาพของประเทศจีน รวมถึงลักษณะทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคมและวัฒนธรรม

บทที่ 4 สังคมและวัฒนธรรมของสหภาพพม่า (หน้า 168-240) เป็นการนำเสนอลักษณะทางกายภาพของประเทศสหภาพพม่า รวมถึงลักษณะทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคมและวัฒนธรรม

บทที่ 5 สังคมและวัฒนธรรมของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (หน้า 241-298) เป็นการนำเสนอลักษณะทางกายภาพของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว รวมถึงลักษณะทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคมและวัฒนธรรม

บทที่ 6 สังคมและวัฒนธรรมของราชอาณาจักรไทย (หน้า 299-358) เป็นการนำเสนอลักษณะทางกายภาพของราชอาณาจักรไทย รวมถึงลักษณะทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคมและวัฒนธรรม

บทที่ 7 สังคมและวัฒนธรรมของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม (หน้า 359-440) เป็นการนำเสนอลักษณะทางกายภาพของประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม รวมถึงลักษณะทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคมและวัฒนธรรม

บทที่ 8 สังคมและวัฒนธรรมของราชอาณาจักรกัมพูชา (หน้า 441-504) เป็นการนำเสนอลักษณะทางกายภาพของราชอาณาจักรกัมพูชา รวมถึงลักษณะทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคมและวัฒนธรรม

บทที่ 9 บทสรุป (หน้า 44-102) เป็นการนำเสนอบทสรุปในสี่ประเด็นคือ ลักษณะทางสังคมของกลุ่มประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ลักษณะทางวัฒนธรรมของกลุ่มประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง การเปลี่ยนแปลง การถ่ายทอด การผสมกลมกลืนและการอนุรักษ์ และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้านสังคมและวัฒนธรรม

เมื่อพิจารณาจากการลำดับเรื่อง ก็จะพบว่าเนื้อหาจำแนกออกเป็นสามส่วน คือ ส่วนแรก ผู้เขียนพยายามที่จะปูพื้นฐานทางด้านแนวคิดเชิงสังคมและวัฒนธรรมก่อน (บทที่ 1)

ตามด้วยส่วนที่สอง เป็นข้อมูลภาพรวมของอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (บทที่ 2) และข้อมูลรายประเทศ (บทที่ 3-8) แล้วจบด้วยส่วนที่สามคือบทสรุป (บทที่ 9) ซึ่งในมุมมองของผู้วิจารณ์มีความเห็น 3-4 ประการดังนี้

ประการแรก การนำเสนอเนื้อหาของบทที่ 1 และ 2 ทำให้เนื้อหาความเยิ่นเย้อและซ้ำซ้อนกับบทหลังๆ กล่าวคือ บทที่ 1 (หน้า 1-43) แนวคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมในเชิงสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ซึ่งเป็นการประมวลแนวคิดของบรรดานักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาของไทยและต่างประเทศนั้น ทำให้ดูประหนึ่งว่าเป็นตำราที่ว่าด้วย Introduction to Sociology and Anthropology มากกว่าที่จะเป็นตำราที่ว่าด้วย Introduction to GMS's Societies and Cultures ฉะนั้น ในมุมมองของผู้วิจารณ์เห็นว่าหากไม่มีบทนี้ ก็ไม่ได้ทำให้ตำราเล่มนี้ด้อยไปแต่อย่างใด หากยังทำให้เนื้อหากระชับขึ้น นอกจากนี้ วิธีการนำเสนอแบบการตั้ง “แนวคิดหรือทฤษฎี” ไว้ล่วงหน้านั้น มักไม่เป็นที่ปรากฏในหมู่นักวิชาการด้านอาณานิคมศึกษาที่สนใจด้านสังคมและวัฒนธรรม เพราะนักวิชาการเหล่านี้มักจะให้ความสนใจกับสิ่งที่พบเห็น (ปรากฏการณ์) จากสนาม แล้วจึงนำมาวิเคราะห์หรืออธิบายมากกว่า

ส่วนบทที่ 2 ความรู้เบื้องต้นทางสังคมและวัฒนธรรม (หน้า 44-102) แต่เนื้อหาเป็นการนำเสนอลักษณะทางกายภาพของอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง รวมถึงลักษณะทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคมและวัฒนธรรม นั้น ผู้วิจารณ์เห็นว่า น่าจะปรับเนื้อหาเป็นการพูดถึงลักษณะทางกายภาพของอนุภูมิภาคและภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ ส่วนลักษณะทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคมและวัฒนธรรม ควรนำไปรวมในส่วนสุดท้ายที่เป็นบทสรุปแทน เพื่อมิให้เนื้อหาบางส่วนซ้ำซ้อนกัน

ประการที่สอง เมื่อพิจารณาเนื้อหาในส่วนของบทที่ 3-8 นั้น สะท้อนว่าผู้เขียนจัดข้อมูลเป็นแบบรายประเทศหรือแบบ country approach ซึ่งทำให้งานชิ้นนี้มีลักษณะเป็นงานแบบการศึกษารายประเทศหรือประเทศศึกษา (country study) ตามแบบฉบับของนักวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งอาจไม่ได้ให้ความสำคัญกับงานสนามหรือมุมมองแบบคนในเช่นนักสังคมวิทยา หรือนักมานุษยวิทยาเท่าใดนัก อย่างไรก็ตาม เนื่องจาก อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง หรือ GMS นั้น เป็นการมองพื้นที่บนฐานความคิดแบบภูมิภาคนิยมที่มีปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจการเมืองเป็นตัวกำหนด ซึ่งเป็นความพยายามนิยามความหมายใหม่ที่ได้ติดอยู่กับรัฐใดประเทศใดประเทศหนึ่ง ในแง่นี้ อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง หรือ GMS จึงเป็นในชุมชนในจินตนาการร่วม (Imagine communities) ฉะนั้น การจัดวางโครงเรื่อง (plot) ของสังคมและวัฒนธรรมกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง โดยจัดข้อมูลเป็นแบบรายประเทศหรือแบบ country approach นั้น อาจจะทำให้ผู้อ่านมองภาพของภูมิภาคนี้แบบแยกส่วนได้เช่นกัน

กล่าวคือมองภูมิภาคนี้แบบ economic & political area มากกว่าจะมองแบบ cultural area ฉะนั้น ตัวอย่างเช่น กรณีของจีน หากมองในมิติเชิงเศรษฐกิจ-การเมือง ก็นับรวมไว้ใน GMS ได้ แต่ในมิติเชิงสังคมและวัฒนธรรมนั้น GMS นั้น น่าจะจำกัดเขตแค่มณฑลยูนนาน ที่มีลักษณะ “ร่วม” เชิงสังคมและวัฒนธรรมกับอาณาบริเวณอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงส่วนอื่นๆ แม้ว่าในการประชุมระดับรัฐมนตรีแผนงานความร่วมมือทางเศรษฐกิจประเทศลุ่มแม่น้ำโขง 6 ประเทศ ครั้งที่ 13 (The 13th GMS Ministerial Conference) เมื่อเดือนธันวาคม ปี ค.ศ. 2004 ณ กรุงเวียงจันทน์ สปป.ลาว ได้มีการผลักดันให้มณฑลกว่างซี (Guangxi Zhuang Autonomous Region) เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของ GMS ด้วยก็ตาม แต่ก็เป็นเหตุผลในเชิงเศรษฐกิจ-การเมืองมากกว่า ฉะนั้น เมื่อพิจารณาสังคมและวัฒนธรรมอาณาบริเวณอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ก็ครอบคลุมเฉพาะมณฑลยูนนานเท่านั้น

ฉะนั้น การปรับรูปแบบการจัดข้อมูลเป็นแบบ topic approach แทน จะทำให้เห็นลักษณะร่วมของ “ความเป็นภูมิภาค” ในเชิงสังคมและวัฒนธรรมมากขึ้น เพราะในทัศนะส่วนตัว ผู้วิจารณ์เห็นว่าอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงนั้น สามารถจำแนกกลุ่มสังคมและวัฒนธรรมหลักๆ ออกได้เป็น 3 กลุ่มตามกลุ่มตระกูลภาษาคือ กลุ่มตระกูลภาษาไต กลุ่มตระกูลภาษามอญ-เขมร และกลุ่มตระกูลภาษาเวียด โดยกลุ่มตระกูลภาษาไตซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่นั้นกระจายตัวอยู่ตั้งแต่ตอนต้นน้ำคือมณฑลยูนนาน ประเทศจีน รัฐฉาน ประเทศพม่า ประเทศไทยและลาว ส่วนกลุ่มตระกูลภาษามอญ-เขมรนั้น กระจายตัวอยู่ในประเทศกัมพูชาและภาคใต้ของเวียดนาม และกลุ่มตระกูลภาษาเวียดกระจายตัวอยู่ในประเทศเวียดนาม

ประการที่สาม ในบทสรุปที่ผู้เขียนระบุหัวข้อย่อยท้ายสุดเป็น “ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้านสังคมและวัฒนธรรม” นั้น ยิ่งทำให้ผลงานชิ้นนี้สะท้อนถึงอิทธิพลของแนวคิดเชิงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ครอบงำแนวทางการเขียน มากกว่าในเชิงสังคมและวัฒนธรรมตามชื่อของผลงาน

ประการที่สี่ เนื่องจากผู้เขียนเรียกผลงานชิ้นนี้ว่า “ตำรา” ซึ่งนับเป็นผลงานที่ต้องพิถีพิถันอย่างมาก แต่ข้อบกพร่องที่ปรากฏในงานเขียนชิ้นนี้ก็มิอยู่ขาดต้น ทั้งในแง่การพิมพ์และความถูกต้องของข้อมูล เช่น ในหน้า 218 ที่ใช้คำว่า “กระเพา” (ชาวพม่าจะไม่นิยมกินใบกระเพา) ที่ถูกต้องคือ “กระเพรา” หรือระบุว่าตำแหน่งประมุขของประเทศจีน คือประธานประเทศ (หน้า 59) ทั้งที่จริงแล้วคือประธานาธิบดี หรือการบรรยายภาพประกอบในหน้า 144 ที่ระบุว่าเป็น “สงกรานต์ของคนไทใหญ่ในมณฑลยูนนานทางจีนตอนใต้” นั้น จากภาพน่าจะเป็น “สงกรานต์ของคนไทลื้อที่เมืองเชียงรุ่ง (สิบสองปันนา) มณฑลยูนนาน” มากกว่า หรือในหน้า 512 ที่กล่าวถึงวัฒนธรรมการเลือกคู่ครองและการรักษาพรหมจรรย์ของหญิงสาวว่า

“...ต่างจากในสังคมเขมรที่ผู้หญิงจะมีความสัมพันธ์ (ทางเพศ-ผู้วิจารณ์) กับผู้ชายถือว่าเป็นเรื่องปกติ ผู้เป็นพ่อและแม่ก็ได้ใส่ใจเกี่ยวกับเรื่องนี้เท่าใด เนื่องจากในสังคมเขมรโบราณเขามีพิธีกรรมชนิดหนึ่งสำหรับผู้หญิงนั่นคือ “พิธีการเบิกพรหมจารี” คือการทำลายพรหมจารีโดยพราหมณ์หรือตามสก่อนการที่จะมีคู่ครอง...” ซึ่งผู้วิจารณ์ในฐานะที่เคยใช้ชีวิตอยู่ที่ประเทศกัมพูชาทั้งศึกษาและวิจัยระยะหนึ่ง กลับเห็นตรงกันข้าม ฉะนั้น เนื่องจากผลงานชิ้นนี้เป็นการใช้ข้อมูลทุติยภูมิเป็นหลัก จึงจำเป็นที่ผู้เขียนจะต้องพึงระมัดระวังในเรื่องของความเที่ยงตรงของข้อมูลด้วย

อย่างไรก็ตาม แม้เนื้อหาของตำราเล่มนี้จะมีข้อบกพร่อง อีกทั้งยังมีกลิ่นอายเชิงเศรษฐกิจ การเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอยู่ค่อนข้างมาก แต่ก็ต้องขอชมเชยในความวิริยะอุตสาหะของเจ้าของผลงาน แม้ว่าจะเป็นนักวิชาการรุ่นใหม่ แต่ก็สามารถผลิตผลงานเกี่ยวกับอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงที่มีความหนากว่า 500 หน้า และอย่างน้อยตำราเล่มนี้ก็ออกมาช่วย “แก้ขัด” ในช่วงเวลาที่แวดวงอาณานิคมศึกษาของไทยส่วนใหญ่ตกอยู่ในภาวะการณืมีแต่ “ผู้พูด” มากกว่า “ผู้เขียน” เพื่อตอบสนอง “ผู้อ่าน” ที่มีความสนใจเรื่องราวของเพื่อนบ้านในภูมิภาคนี้ แต่ไม่อาจที่จะหาเอกสารอ่านได้ โดยเฉพาะบรรดานักเรียน/นักศึกษาด้านอาณานิคมศึกษา ที่สนใจเกี่ยวกับอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง